

Заслугата на Тодор Василев за утвърждаване на физическото знание

Крум Коленцов

През първата половина на XX век много видни учени – физици получават своето висше образование във Физико-математическия факултет на Софийския университет и по нататък със своята дейност допринасят за развитие и утвърждаване на образованието и изследванията в различни направления на физиката и техниката. Такива учени са Саздо Иванов, (1909 – 1997), Стоян Петров (1905-1991), Николай Карабашев (1908 – 1976), Любомир Кръстанов (1908 – 1977), Емил Джаков (1908 – 1978), Асен Дацев (1911-1994), Хр. Я. Хрисгв (1915 – 1990), Павел Марков (1918 – 1998), Милко Борисов (1921 – 1998). Не може да не се изтъкне ценната и съществена заслуга на Тодор Василев (1911 – 1984) за развитие, укрепване и разпространение на физическото знание в България през XX век. През февруари 2011 година се навършиха 100 години от рождението на Тодор Василев. Особено ценна е педагогическата му дейност в областта на средното гимназиално и висшето университетско образование по физика, както и неговата научно-изследователска дейност в оптиката и във физика на полимерите.

Тодор Андреев Василев е роден на 6 (19) февруари 1911 година в гр. Смолян. По това време градът все още не е част от България. Завършва гимназия в Асеновград, като за своите изявени математически способности получава прозвището Питагор. След завършване на средното си образование от 1931 до 1935 година следва специалността физика във Физико-математическия факултет на Софийския университет. Освен усвояването на физиката, той има особено предпочитание към математическите знания и следи лекциите на видните наши математици – Кирил Попов, Любомир Чакалов, Иван Ценов, Никола Обрешков. Също така посещава и лекциите на Асен Златаров, тъй като е очарован от неговата научна ерудиция в областта на приложната химия. След завършване на висшето си образование през 1935 година Тодор Василев преподава физика в редица градове на страната – Панагюреще, Карлово, Шумен, Пловдив, Чирпан и накрая за своята плодотворна педагогическа дейност е назначен през 1942 година от Министерство на просветата за учител по физика в V-та Софийска мъжка гимназия Васил Левски. Не може да не се отбележи, че неговите уроци в различни области на физиката са превъзходни и за неговата вискателност и строгост получава прякора Бункера, съпроводен дори с песенна огласка. Неговото забележително представяне на физическото знание и създаденият кръжок по физика запалва редица негови ученици (като Стефан Кънев, Григор Баев, Димитър Дамянов, Крум Коленцов и Иван Калъпов) да следват физика. Необходимо е да се спомене, че негови ученици са били и поетът Павел Матев и професорите физици Жельо Желев, Васил Христов, Иван Узунов и др. Неговата педагогическа и методична дейност е оценена и той е привлечен от Георги Наджаков за съавтор на учебник по физика за седми клас на гимназиите, който е отпечатан през 1945 година и претърпява 13 издания. През 1946 година Георги Наджаков, ръководител на катедрата по опитна физика във ФМФ на СУ, назначава учителя по физика Тодор Василев за асистент в катедрата. Той работи в нея до 1952

година. Едновременно с упражненията и семгнарите по опитна и теоретична физика, той също и е демонстратор на лекциите, които Георги Наджаков изнася пред студентите.

През 1949 година Георги Наджаков изпраща асистента Тодор Василев на специализация във Франция. Там той специализира физическа оптика в Института по оптика в Париж при проф. Морис Франсон в продължение на 15 месеца (1949 – 1950). След завръщането си от Франция Тодор Василев остава в Софийския университет до 1952 година. За определен период води курс по изчислителна оптика на студентите от полувисшия Институт по фина механика и оптика, създаден от Министерство на народната просвета за подготовка на специалисти в тези направления на науката и техниката. През 1951 година асистентът Тодор Василев е избран за доцент по физика във Факултета по хранителна и вкусова промишленост към Висшия селскостопански институт (ВСИ) в Пловдив и през 1952 година се премества в Пловдив. С това започва неговата многостранна преподавателска, научна, изследователска и научно-организационна дейност в този град. През 1953 година се формира Катедра по физика към новосъздадения Висш институт по хранителна и вкусова промишленост (ВИХВП), на която доц. Тодор Василев става ръководител. Той организира и провеждането на фундаментални изследвания в областта на оптиката, термо-динамиката и теоретичната физика.

През 1961 година в Пловдив се открива Висш природо–математически институт със специалност физика към него. През следващата 1962 година Институтът се преобразува в Пловдивски университет, в който доц. Тодор Василев като зам. ректор има голяма заслуга за разкриване на нови катедри по различни направления на физиката – по теоретична физика (1962), по атомна физика (1963), по техническа физика (1963) и по методика на физиката (1964). През 1974 година специалността физика става самостоятелен Физически факултет и проф. Тодор Василев става негов първи декан. Той също ръководи колектив по физика на полимерите, който провежда много мащабни интерферометрични и електрометрични изследвания върху свойствата на термоелектретите. Колективът получава нов тип електрети, които нарича криоелектрети.

Като университетски преподавател и изследовател Тодор Василев допринася и спомага за израстване на голям брой учени – физици в пловдивските висши учебни заведения. Това са: А. Атанасов, Н. Балабанов, М. Михайлов, С. Мирчев, К. Иванов, П. Карталов, Д. Щърбова, В. Люцканов, М. Митриков и други. Те продължават неговото дело за развитие и укрепване на Пловдивската школа по физика. Тодор Василев заедно със своите сътрудници провежда научни изследвания в редица направления на физиката – физическа и геометрическа оптика, теория на фазовите дифракционни решетки, ядрена физика, магнитостатика, физика на полимерите и на електретите. Тодор Василев е автор и съавтор на над 90 научни статии главно в областта на оптиката и физика на полимерите, публикувани в наши и чуждестранни списания и в Сборници на научни прояви. Тодор Василев е автор на четири университетски учебника по обща физика: *Ръководство за демонстрации по физика*, София, 1950, *Съвременна микроскопия Фазово-контрастни и интерференчни микроскопи* (1966). Съавтор е с

проф. Морис Франсон на книгата *Изучаване на дефекти и хомогенността на прозрачни среди по метода на хвърлената сянка* (1966), както и на редица методически статии. Тодор Василев е преподавател, учен-изследовател и организатор на физическото знание, който допринесе физиката да се развие, израстне и заеме достойно място и в Пловдивския университет и заслужено се явява родоначалник и баща на Пловдивската университетска физика.

Reference

* In February 2011, 100 years elapsed since the birth of Todor Vasilev.

1. Г. **Мекишев**, 90 години от рождението на проф. Тодор Андреев Василев, *Светът на физиката*, 24(2) с. 161 (2001).
2. Д. **Христов** (ред.), *Физиците, завършили Физико-математическия факултет на Софийския университет "Св. Климент Охридски" 1927 – 1963*, София (2005) с. 9.
3. Н. **Балабанов**, Професор Тодор Василев – родоначалник на Пловдивската университетска физика, *Развитие и разпространение на физикоматематическите знания в България*, Пловдив (2005) 23-29.
4. Н. **Балабанов**, Ролята на академик Георги Наджаков в създаването на пловдивската университетска физика, *Разпространение и развитие на физико-математическите знания в България*, ИФТТ-БАН, София (2007) 122-123.
5. Л. **Спасов**, Г. **Камишева** (съст.), *Милко Борисов за себе си и другите за него*, Акад. изд. "Проф. М. Дринов", София (2008) с. 185.